

Šlo především o textil, oděvní součástky a doplňky, vybavení domácnosti, hračky, modlitební knížky. Tento sbírkový soubor výrazně rostl, od druhé poloviny devadesátých let se stal souputníkem Národopisného muzea založeného Luborem Niederlem, od něhož vzešla idea spojení obou muzejních fondů. Sama Josefa Náprstková tuto myšlenku odmítla, přesto se jí podařilo o několik desetiletí později uskutečnit. Josefa tíhla, podobně jako další sběratelé (např. členové olomoucké družiny), k dokladům výšivek – shromáždila jich více než tisíc kusů a nazvala Práce našich matek.

Obdivuhodná je osvětová činnost Josefy Náprstkové. Stala se spoluzakladatelkou a aktivní členkou Amerického klubu dám a první české kuchařské školy Domácnost, iniciovala bezplatné kulturní programy pro pražské služby, její takzvané Nedělní dýchánky navštěvovala tisícovka žen. Přispěla k organizaci Jubilejní zemské výstavy (1891) a k prezentaci amerických Čechů na Národopisné výstavě československé (1895). Po Náprstkově smrti se snažila dostat jeho odkazu a prosadit dostavbu muzea s dalšími úpravami přilehlé ulice. Její tchyně Anna Fingerhutová jí byla příkladem v neokázalých charitativních aktivitách. Zveřejněné deníky však nejsou naplněny jen informacemi o usilovné a nikdy nekončící práci, věnované vedení podniku i muzea, a o návštěvách pozoruhodných osobností. V letech následujících po smrti milovaného manžela jsou prodchnuty zoufalstvím a hlubokým smutkem, neustálým připomínáním výročních dnů a stesky nad nedostatečnou úctou k Náprstkovu dílu a k jeho oběti pro český národ. Společnosti se stranila natolik, že ani nenavštívila Národopisnou výstavu, i když v domě přijímala četné delegace. Ze silné životaschopné osobnosti se stala

bolestí zlomená křehká žena, vzdychající nad těžkým údělem a opakující přání opětovného setkání s adorovaným Vojtěchem.

Autoři předestřeli čtenáři prostřednictvím písemných i obrazových pramenů plastický obraz konce 19. století v pražské společnosti kolem rodiny Náprstkových a jejich muzea. Lze se dozvědět nejen mnohé zajímavé konkrétní informace, ale především je možné pronikat do komplikované spleti přátelských i nevraživých vztahů a především do myšlení ženy, která se díky vlastní usilovnosti i podnětnému prostředí vypracovala ze služebné do střední společenské vrstvy tehdejší intelektuální elity. Přes zdánlivou emancipovanost zůstala přecitlivělou bytostí, nelehce vnímající skutečný nebo jen pomyslný náznak povýšenosti a přezíravosti, s nimiž se po celý život potýkala. Ač má tato kniha všechny náležitosti odborné publikace, je těžké nepodlehnout jejímu románovému kouzlu a lze se jen těšit na případné další zpracování dosud nevyužitě korespondence.

Alena Křížová (MU Brno)

Dorota Müllerová (ed.), O KRÁLI POPELOVI, NA NĚMŽ SI MYŠI POUCHUTNĚLY. POLSKÉ POVĚSTI A LEGENDY. Nakladatelství Argo, Praha 2011, 234 s.–

Nakladatelství Argo přináší ve své edici, která představuje pohádky, pověsti, legendy a mýty světových národů už dlouhá léta, folklorní texty z Polska. Každá podobná antologická publikace, jež se snaží představit alespoň ukázkou folklorního bohatství Polska, naráží na jeden výrazný kulturně-historický problém. Každý, kdo je

jen trochu obeznámen s dějinami polského státu, ví, že tato země měla značně proměnlivé hranice. Polské království (později spojené s Litvou v tzv. Rzeczpospolitu) leželo poněkud východněji než dnešní Polská republika. Zatímco historická tradice vnímá v rámci Polska i oblasti etnicky ukrajinské, běloruské a litevské, s výrazným vkladem židovským, současné Polsko zaujímá i země s převládající tradicí německou (Dolní Slezsko, velká část Pruska, Pomořany, Lubušsko). Pojetí, které si zvolila editorka a překladatelka této publikace Dorota Müllerová, vychází z dnešního moderního Polska, tj. respektuje současné hranice a v nich se nacházející odkaz lidové kultury. Na takovýto přístup má samozřejmě právo a dnešnímu čtenáři tedy přináší relativně komplexní pohled na lidovou slovesnost Polska, tak jak jej znají už přinejmenším tři generace českých čtenářů.

Kniha je členěna podle regionů, nikoli podle folklorních druhů a žánrů. Nejprve se čtenář seznámí s ústními tradicemi Velkopolska, pak Pomořan a baltského pobřeží, následuje oblast Varmie a Mazur, Mazovsko (dnešní politické a ekonomické jádro Polska), Malopolsko s Krakovskem (příčemž Krakovsko je reálně součástí Malopolska), Podkarpatsko (zde označeno jako *Pozvolna k Tatranským štítům*), Dolní Slezsko a konečně Horní Slezsko s Těšínskem. Není tu tedy zastoupen polský folklor z Haliče, Volyně či Vilniuska, což je vzhledem k pojetí knihy logické.

Polské pohádky a pověsti český čtenář již dobře zná z mnoha antologií a ukázek, od Erbenových *Slovanských pohádek* až po výbory Oldřicha Sirovátky (*Zlatý cop*). Tato antologie je poněkud komplexnější a spojuje v sobě jak texty opravdu folklorního původu (sběry z 19. a 20. století) – třeba *Sabat*

čarodějnic na Lysé Hoře, tak texty historicky fixované (středověké polské a německé kroniky) a často spíše mytologického charakteru – *Zatopené město Viněta* (v knize uváděné ve formě Wineta). Řada textů do polského folkloru pronikla od sousedů, například litevská národní pohádka Egle (zde *Krásná Egle a jezerní král Žaltis*), silná folklorní tradice jánošíkovská slovenského původu (pověst *Jánošík*) nebo pověsti o Krakonošovi, které s původním polským folklorem souvisejí spíše vzdáleně; byť je tradice příběhů o Rubezahlovi rozšířená od Lužických hor až po Jeseníky, bylo polsky mluvící obyvatelstvo na slezské straně hranice až do roku 1945 k nalezení jen v části Horního Slezska. Jinak tu samozřejmě lze nalézt základní polské příběhy, které jsou vnímány jako národní – *O králi Popelovi, na němž si myši pochutnaly*, *Vanda*, *Pan Twardowski* (ačkoli se jedná o společnou polsko-běloruskou tradici), apod. Velmi zajímavé jsou také dvě hornické pověsti – *Jak horníka omrzelo rajské nicnedělání* a *Zakletý krumpáč*, které jsou v obdobné formě známé po celé střední Evropě.

Texty, z nichž se antologie skládá, především pohádky, jsou obvykle výrazněji literárně upravené. Pro čistě folkloristické potřeby publikace slouží jako jakýsi úvod do problematiky, především ve smyslu tematickém a geografickém. Pro laického čtenáře však toto pojetí knihy plně dostačuje a umožňuje mu lépe pochopit folklorní tradice našich – někdy trochu opomíjených, a přece tak blízkých – severních sousedů.

Kniha je doplněna seznamem pramenů a odborným doslovem známého těšínského slavisty, etnografa a folkloristy Karola Daniela Kadłubce. Další přidanou hodnotou publikace, jak jsme již u této edice nakladatelství Argo zvyklí, jsou zajímavé a nápadité

ilustrace malířky a grafičky Barbory Motlové, včetně důležité mapy dnešního Polska s vymezením regionů (obálku lze navíc použít jako vystřihovánku).

Jaroslav Otčenášek (EÚ AV ČR, v. v. i.)

Marian Golka, SOCJOLOGIA KULTURY. Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR, Warszawa 2013, 381 s.–

Etnologie a v širším pohledu celá kulturní antropologie využívají poznatků sociologické vědy. Některé metody a výsledky sociologických bádání, například statistické analýzy nebo sociometrie, dnes tvoří nedílnou součást těchto humanitních věd. Funguje to samozřejmě i opačným směrem. Jednou z publikací, které přibližují náhled výše zmíněných disciplín, je bezesporu *Sociologia kultury* polského sociologa Mariana Golky, působícího na Univerzitě Adama Mickiewicze v Poznani. Golka se dlouhodobě zabývá výzkumy v oblasti sociologických teorií kultury, v poslední době s důrazem na procesy související s kulturní globalizací.

Recenzovaná syntetická publikace, která vychází již ve druhém, upraveném a doplněném vydání, může bezesporu velmi dobře fungovat i jako kniha pro úvod do této problematiky. Práce je rozdělena do deseti větších kapitol. V Prologu (1. část) je pojata obecněji a přehledným způsobem čtenáře uvádí do celkové problematiky úlohy a možností aplikace sociologického bádání v oblasti kultury, s hlavními teoretickými koncepcemi a kontaktními oblastmi společnými se sousedními vědeckými disciplínami. Druhá kapitola je zaměřena na

stručné dějiny sociologie kultury. Následně přechází k charakteristice hlavních příznaků kultury a popisuje vztah kultury a komunikace. Třetí kapitola se zabývá metodami chápání a vnímání kultury (ontogeneze a fylogeneze kultury jako souhrnu kulturních znaků), představuje typy procesů konstituování kultury a též postupy a mechanismy enkulturace jedince. Čtvrtý oddíl se zaměřuje na společensko-kulturní činitele působící na utváření osobnosti, včetně typologie těchto působících prvků. V páté části práce představuje autor role člověka v kulturním systému, rozvržení kultury a prostředí, v němž se různé typy úloh jednotlivce v kultuře rozvíjejí. Šestá kapitola se zabývá kulturou masovou a populární (tj. v podstatě současným stavem kultur) a přináší objasnění role sociologie při výzkumech těchto dnešních celosvětových kulturních fenoménů, včetně historie těchto pojmů. Golka přidává také charakteristiku obsahu masové kultury a její zhodnocení a popisuje také proměny masové kultury v době informační společnosti. Sedmý oddíl obsahuje popis a teoretické koncepcce spojené se sociálními a kulturními diferenciacemi. Zařazeny jsou sem i části věnující se různým životním stylům, subkulturám, sektám a podobným autonomním či k autonomizaci směřujícím kulturním skupinám.

Poslední tři kapitoly mají charakter jakéhosi vzkazu badatelům z oblasti humanitních věd k současnému vnímání kultury. Osmá kapitola přináší problém porovnávání kultur a možnosti (pokud nějaké skutečně fungují) jejich komparace. Zmíněn je také problém stále v mnoha směrech nepřekonaného evropocentrismu ve vztahu k výzkumu kultury a obecně otázka, jaká kritéria při porovnávání typů kultury lze využívat. Devátý oddíl přivádí čtenáře k úvahám